

Aurelius Augustinus

Geloof is het begin

Preken over teksten uit brieven van het
Nieuwe Testament
[*Sermones de scripturis* 162C-183]

Ingeleid, vertaald en van aantekeningen voorzien
door Joke Gehlen - Springorum, Vincent Hunink,
Hans van Reisen en Annemarie Six - Wienen

Inhoud

Inleiding	7
Augustinus' <i>sermones de scripturis</i>	8
<i>Sermones ad populum</i>	9
Nieuwtestamentische verscheidenheid	10
Paulus	12
– De brief aan de christenen in Galatië	13
– De brief aan de christenen in Efeze	14
– De brief aan de christenen in Filippi	15
– De eerste brief aan de christenen in Tessalonica	16
– De pastorale brieven aan Timoteüs en Titus	17
Jakobus	18
Johannes	20
Augustijnse verscheidenheid	21
Waarde en betekenis	22
Over deze vertaling	23
Praktische informatie	25
1. Eerste voetnoot	25
2. Schriftcitaten en -verwijzingen	25
3. Paragraafnummers en tussenkopjes	25
4. Gebruikte afkortingen in literatuurverwijzingen	26
5. Gebruikte afkortingen van de bijbelboeken	26
6. Lijst van behandelde bijbelteksten	27
7. Tabel van preeknummers	28
Literatuur	29
1. Latijnse tekstuittaven	29
2. Vertalingen	29
3. Achtergrondliteratuur	31

Geloof is het begin	33
Sermo 162C Apostelbedrog?	35
Sermo 163 Nu de bouw, later de inwijding	51
Sermo 163A Laat u leiden door de Geest	63
Sermo 163B Lasten dragen, van elkaar en van jezelf	66
Sermo 164 Twee soorten lasten	75
Sermo 164A Onvermoeibaar het goede doen	88
Sermo 165 Peilloos diep zijn Gods gedachten	92
Sermo 166 Ooit helemaal God	102
Sermo 167 Tijd kopen	106
Sermo 167A Paard en ruiter	110
Sermo 168 Geloof is het begin	112
Sermo 169 Wij zijn er nog niet	120
Sermo 170 Verlies en genade	141
Sermo 171 De Heer is zeer nabij	153
Sermo 172 Zorg voor de doden	158
Sermo 173 Troost voor treurenden	161
Sermo 174 Klein en zondig	165
Sermo 175 Let op uw gezondheid	175
Sermo 176 God is ons voor	184
Sermo 176A Onberispelijke bisschop	191
Sermo 177 Handel met God	192
Sermo 178 Stelen en teruggeven	206
Sermo 179 Werkers van het woord	216
Sermo 179A De twee geboden	227
Sermo 180 Zweer bovenal geen enkele eed	238
Sermo 181 Wie zonder zonde is staat buiten	251
Sermo 182 Wel of niet van God	259
Sermo 183 Wie gelooft dat Jezus Christus mens is geworden	267
Register op bijbelteksten	279

Inleiding

Buitenstaanders van het Augustijns Instituut kunnen zich soms met verwondering afvragen: “Is het vertalen van eeuwenoude preken niet een beetje saai?” Toegegeven, het omzetten van Latijnse teksten in helder Nederlands vergt van vertalers discipline, zorgvuldigheid en toewijding. Krullerige zinnen van de grondtekst laten zich soms lastig weergeven in even sierlijk Nederlands. Een andere keer zijn Latijnse gedachtegangen moeilijk te ontwarren en vragen we ons als vertalers bijna wanhopig af: “Had de predikant zich indertijd niet wat gemakkelijker kunnen uitdrukken? Heeft de snelschrijver of kopiïst misschien ergens een steekje laten vallen?” Maar het gebeurt bijna in elke preek dat tijdens het vertalen verrassende wendingen aan het licht komen.

Zo staat Augustinus (354-430) in een van de preken uit deze bundel bijvoorbeeld nauwkeurig stil bij de vraag wat er precies gebeurt wanneer je doet wat je aan een ander hebt beloofd. We zeggen dan heel gemakkelijk dat je je belofte waarmaakt. Dat is volgens Augustinus nu net de vraag. In plaats daarvan vraagt hij zich af of het niet zinniger is te zeggen dat onze beloften waardeloos zijn, tenzij God die waarmaakt. De predikant probeert zijn luisteraars op die manier gevoelig te maken voor geloofsdimensies in ons bestaan. Achter iedere belofte licht immers enig geloof op tussen twee mensen: van iemand die de belofte doet en van iemand die de belofte ontvangt. Zonder dat onderling geloof is het niet mogelijk om elkaar iets te beloven. Het is een blijk van onderling vertrouwen. Zo bezien vormt geloof zelfs het begin van ons samenleven. Vanzelfsprekend gaat het daarbij aldus Augustinus niet om een willekeurig, maar om een bijzonder geloof, dat zijn kracht ontleent aan de liefde (*Sermo* (s.) 168,1-2). Augustinus had die laatste wijsheid niet van zichzelf. Hij baseert zijn opvatting op een bijbeltekst van de apostel Paulus (Gal 5,6).

Augustinus' *sermones de scripturis*

Deze bundel bevat de vertaling van achtentwintig *sermones de scripturis*, preken over bijbelteksten. In het internationaal wetenschappelijk circuit kregen deze preken de nummers 162C-183 toegekend.¹ De reeks vormt vanzelfsprekend het vervolg op de *sermones* 151-162B, waarvan de Nederlandse vertaling in 2011 werd gerealiseerd. Beide series samen zijn in vakkringen ook onder specifiekere benamingen bekend. In de klassieke tekstuitgave ontvingen deze preken ook het label *sermones de uerbis apostoli* (preken over apostolische uitspraken);² in de nieuwste wetenschappelijke editie spreekt men van *sermones in epistolas apostolicas* (preken bij [passages uit] de apostolische brieven).³ Voor alle duidelijkheid: het gaat hier om preken over passages uit de nieuwtestamentische briefliteratuur. Een eerste reeks van deze preken in vertaling verscheen onder de titel *Leven in hoop*. Daarin waren zeventien preken van Augustinus opgenomen over teksten uit Paulus' brieven aan christenen in Rome en in Korinte. In deze tweede bundel gaat het om de resterende preken over teksten uit enkele andere brieven in het Nieuwe Testament. Niet alle nieuwtestamentische brieven komen aan de orde.

De beide reeksen vormen het vervolg op de prekenbundels over teksten uit eerdere bijbelboeken. In 2007 werd de vertaling van het drietal preken van Augustinus over teksten uit *Handelingen van de apostelen* gerealiseerd in een afzonderlijke tweetalige uitgave; uit hetzelfde jaar dateert de vertaling van alle drieënveertig preken over teksten uit het evangelie volgens Johannes. Vijf jaar eerder kwam de vertaling tot stand van drieëndertig preken over passages uit het Marcus- en het Lucasevangelie. Daartussen kon in 2004 de vertaling van zestig preken over teksten uit het Matteüsevangelie worden gepresenteerd. De vertaling van vijftenzestig preken over teksten in het Oude Testament werd

- 1 Voor achtergrondinformatie over deze internationale nummering van Augustinus' preken zie Verbraken 1976 en 1991, Drobner 2000, Gehlen-Springorum e.a. 2002, 266 (2007, 11) n. 12 en 2007, 17-18 n. 13; Van Reisen 2002, 53-54; en Van Neer e.a. 2013, 23-27. Voor volledige bibliografische gegevens zie de literatuurlijst achter de inleiding.
- 2 (Opera et Studio Monachorum Ordinis Sancti Benedicti e Congregatione Sancti Mauri) *Sancti Aurelii Augustini Hipponensis Episcopi Operum Tomus Quintus continens Sermones ad Populum*, Paris 1683 (Antwerpen 1700²) vanaf *sermo* 151.
- 3 Zie Partoens e.a. 2008, v en lxxxvii.

Sermo 162C¹

Apostelbedrog?

Het kleed van gerechtigheid

[1] Wij weten het,² broeders en zusters, ja met de zekerheid van de liefde rekenen wij erop: u bent dankbaar en verheugd over ons wanneer u onze gerechtigheid ziet. Want dat betekent dat de getrouwen van God, als zij rechtschapen priesters zien, blij zijn met hun herders. En dat ze op hun beurt die priesters blij maken door hun goede gedrag. Dat is wat wij zojuist ook tot God onze Heer hebben gezongen, één van stem en één van hart: “Laten uw priesters zich kleden in gerechtigheid, en uw getrouwen zullen juichen van vreugde.”³ Als die zien dat hun priesters zich kleden in gerechtigheid zullen ze blij zijn, met oprechte blijdschap en pure liefde, zonder een spoor van vleierij. Dus om u te laten juichen van vreugde, getrouwen van God, moeten wij ons kleden in gerechtigheid en u tot voorbeeld zijn in alle goede werken.

Maar als u blij wilt zijn met ons, moet u voor ons bidden. We moeten ons namelijk kleden in gerechtigheid, zoals we hebben gezongen.⁴ En wie zal ons dat kledingstuk geven? Alleen degene die voor zijn jongste zoon – die zich behoorlijk had geruïneerd op al zijn omzwervingen – het mooiste kleed liet halen.⁵ Juist het feit dat gerechtigheid wordt bestempeld als een kledingstuk betekent dat wij haar niet van onszelf hebben.⁶

1 Schrifttekst: Gal 2,11; datum: mei-juni 397; plaats: Carthago; tekst: *Revue Bénédictine* 102 (1992), 52-63 (= *s.Dolbeau* 10). Vgl. Drobner 2000, 29 en Hill 1997, 177 n.1. De preek maakte waarschijnlijk deel uit van een drietal, waarvan de andere preken *sermo* 133 en *sermo* 89 zijn. De preken zijn op drie achtereenvolgende dagen gehouden.

2 Met het meervoud *wij* kan Augustinus zinspelen op de deelnemers aan de bijna jaarlijkse bisschoppensynode in Carthago.

3 Ps 131 (132),9 en 16 volgens de Latijnse tekst.

4 Vgl. Ps 131 (132),9 en 16.

5 Vgl. Lc 15,11-22.

6 In het handschrift is hier sprake van een grote lacune, mogelijk zelfs van enkele pagina's. De nu volgende paragraaf is ook te lezen in een bloemlezing van Beda Venerabilis, *Collectio in apostolum* in: Verbraken 1974, 256.

Ook een bisschop is christen

[2] Paulus zegt: “Een bisschop moet zonder fouten zijn.”⁷ Wie kan dat ontkennen? Maar als een bisschop zonder fouten moet zijn, mag een christen dan soms wel fouten hebben? Het woord *bisschop* komt van het Grieks, in onze taal kun je spreken van een opzichter of toezichthouder. Wij zijn bisschop, maar samen met u christen: die speciale titel danken wij aan dat toezicht, onze gemeenschappelijke naam aan de zalving met olie. Als wij die zalving delen, delen wij ook de worsteling.⁸ Maar wat zou de zin van toezicht zijn, als er in u niets goeds te ontdekken viel?⁹

Kritiek op Petrus

[3] ... kan worden gevonden. Als we dat wilden, als we zondermeer in het diepe durfden te springen, zouden we zeker door de lezing van vandaag worden afgeschrikt.¹⁰ Ja, we hebben het allemaal gehoord bij de lezing uit Paulus' Galatenbrief: “Toen Petrus in Antiochië was, heb ik me openlijk tegen hem verzet, want zijn gedrag was verwerpelijk.”¹¹ Petrus' gedrag was verwerpelijk, maar ik zou claimen dat mij helemaal niets te verwijten valt? Ik, een zwak schaap, zou geen angst hebben voor die kolkende diepte? Terwijl ik zie dat het vel van de ram aan het opdrogen is?¹² Die ram heeft zich dapper uit die diepte omhooggewerkt. Maar ik? Als ik erin val, wie vindt me dan? Daarom zal ik de hoogmoed, dat diepe water, mijden, ik zal mij er niet in begeven, er niet inspringen. Zelfs niet als ik er absoluut zeker van was dat de mensen in mij niets verwerpelijks konden vinden. Anders ligt dat voor de ogen van God,

7 1 Tim 3,2.

8 De christelijke zalving kon in Augustinus' tijd gemakkelijk worden verbonden met de zalving van worstelaars, die zich daarmee voorbereidden op een gevecht in de arena. Bovendien betekent *Christus* in het Grieks *gezalvde*.

9 In het handschrift is hier opnieuw sprake van een kleine lacune.

10 Augustinus zinspeelt hier wellicht op de mogelijke hoogmoed van bisschoppen die beweren zonder fouten te zijn.

11 Gal 2,11 volgens de Latijnse tekst.

12 Met de ram zinspeelt Augustinus hier op Petrus. In deze passage buitelen de beelden over elkaar heen. Er is sprake van hoogmoed die verbonden wordt met vallen in de kolkende diepte van water. Augustinus leest in Paulus' kritiek op Petrus in Galaten 2 een beschuldiging van hoogmoed. Hij laat onvermeld dat Petrus zich de kritiek van Paulus aantrekt. Het resultaat staat echter wel in de preek vermeld, opnieuw in een beeld: de ram kruipt uit de diepte van het water omhoog en legt zich te drogen.